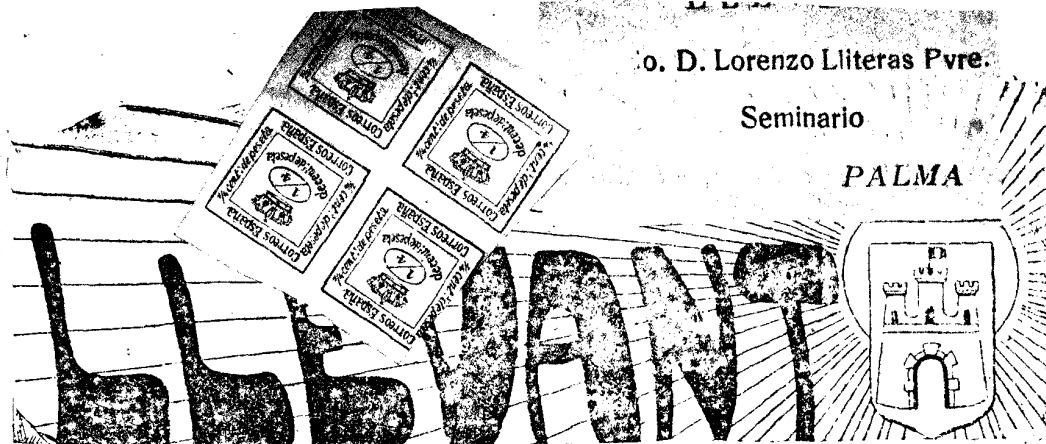

PREUS

A. tá Un trimestre	0'75
A fora id.	1'00
Al Extranjer id.	1'50

Número solt
15 cts.

o. D. Lorenzo Lliteras Pvre.

Seminario

PALMA

QUINZENARI CATÓLIC MALLORQUI

Artá 15 de Juny de 1920

PER DEU I PER MALLORCA

Redacció i Administració
Quatre Cantóns, 3AL MARGE
DE LA PRENSA

El qui durant aquest mes passat ha llegida serenament, desapassionadament i amb coneixement de causa la gran premsa espanyola haurà quedat abortonat davant els insults, els desprecis, les nescieses, les frases mortificants i les invectives malicioses que s'han proferides contra una regió germana nostra que no té més tara que voler viure, que no voler morir afeçada per un regim funest que fatalment—si no ve una ràpida reacció,—durà les demés regions a un desastre segur i esfereïdor.

Com que no siguin bastants encara els odis de classe que roeguen els cors dels homes; com que no sia prou temible el llevat de revolta que arreu està tovant, que encara la premsa espanyola s'empenya en ventar un altre foc, en encendre els odis de rassa, en ationar les rencors entre espanyols, en enconar la lluita d'una regió contra l'altra abonant així el terreny per una guerra civil.

Aquesta regió que en aquests dies es blanc de les ires de la gran premsa es Catalunya, germana nostra de sang, a la que s'acusa de sentir malavolença contra Madrid, de fer manifestacions d'*antipatriotisme*, de insultar a Espanya,—acusacions que ningú ha sabut provar—i aquestes acusacions s'han fetes no amb altesa de mires i amb desitjos de llevar abusos i corregir defectes, sino amb paraules i frases indignes que ofenen al qui les llegeix de fora estant i que per forsa encendrien una foguera dins la regió germana si els sufriments de un jou cruel e injust durant alguns sigles no haguessen posada a prova la seua paciència i la autoeducació conse-

guida dins l'actual quart de sigle no hagués anostrat l'esperit nacional català a rebre els cops amb la serenitat propia dels esperits equilibrats.

Catalunya es un ésser viu i que vol viure; per això mateix, quant hi ha qui la capfica per afeçar-la ella fa esforços supremis per arrapar-se a la vida, i crea riquesa, augmenta l'industria i cerca expandir son comerç i escampa institucions culturals, i fomenta les arts i enlaira son esperit par demunt les demés regions, precisament per triuñar sobre els qui la voldrien veure encadenada o be confosa, formant un tot uniforme amb les demés regions que no tenen eima d'aixecar el cap i fins besen les mans dels governants que amb llur esgarrada administració, amb llurs ambicionetes de partit están afeçant a les regions qui van morint per consumpció.

Dalerosa de governar-se consuegui Catalunya una institució, la Mancomunitat—que ve a ésser un rudiment de govern, però que casi sense medis amb el curt temps que fa que funciona, sols contant amb l'escalf patriòtic de sos subordinats ha fet més,—i sobretot millor,—que no els havia donat el Govern de Madrid durant vint i cinc anys. I el poble l'ha sabuda estimar en aquesta institució i la vol engrandir i reforçar i vol dar-li medis de vida perquè té fe en sa actuació; i davant la rectitut de sos administradors, al cultiurels fruits d'aquest incipient orgue de govern el poble s'anardeix i ja frueix l'esperansa de veure convertit en realitat l'ideal preconcebut i aixampla el cor i batega de vida i exteriorisa sovint la plenitud de son entusiasme i manifesta son viu desitj de veure gran, rica i plena la seua terra.

I aquestes manifestacions d'entusiasme, aquestes desitjos de ressorgiment, aquestes flamarades d'amor a la terra

que si cada regió les sentís d'idèntica manera engendrarien una nova Espanya, l'Espanya redimida que tots disitjam; aquestes expansions son lo que han mogut la premsa vilment supeditada a les oligarquies madrilenyes a sustitar els odis de totes les demés regions contra la que primerament ha volgut espolsar-se el jou, contra la regió que nos dona constansment exemp'es de civisme i virilitat.

An aquest ressorgiment s'hi oposa la premsa preconisadora del uniformisme, la que viu sempre penjada al mugró central, la que comparteix ses campanyes entre ensalsar la parodia de Govern que du l'Espanya al desastre, comentar les *Corridas de toros* i atacar a les regions que senten desitjos de millora i volen viure i no vegetar parasitàriament.

Prenguem-ne nota, germans, d'aquesta premsa, perquè noltros qui vol'em encendre també en el cor dels mallorquins l'amor a tot lo nostre un dia mos veurem atacats per ella. Visquem prevenuts i sapiguem que al comentar els odis entre les regions espanyoles no fa sino fomentar el separatisme de que acusan als demés, an els qui volen una Espanya gran en la qual hei puguin viure armonicament totes les regions i nacionalitats ibèriques pero amb llur diversitat de cultura, llengues, dret, costums,—amb un mot—cada una conservant son peculiar caràcter

A. F.

Aquest periòdic està subjecte a
censura esglesiàstica.

Mestres, Escoles i Nins

SUSPENSIO DEL CONGRÉS

Poc creim, quant escriguerem l'article publicat en el n.º del 15 de Maig, que la Comissió organitzadora del *Congrés nacional d'educació* prengués l'acord de suspendre-lo. Mes així fou i no podem menys de expressar la nostra admiració pels motius en que s'ha fundada.

La circular que publica la Comissió per fer a sebre que perllonga la fetxa de celebració del Congrés diu que es perquè te seguredat de qu'els actes de la Asamblea no se celebrarien en l'ambient de serenitat i calma necessaris; perquè diu que s'han fetes en la premsa excitacions de lluita en nom i defensa de la Relligió; perquè *elements oposats* se preparen per la batalla reclutant adeptes; perquè, finalment les deliberacions se desenrollin amb la serietat deguda, amb la calma, la serenitat i la correcció que corresponen.

La Comissió, amb tot el respecte que nos mereix, nos permetrà que diguem que el motius que alega per la suspensió, i l'acort de limitar el n.º de Congregassistes an aquells qui ostentin càrrec oficial revelen o que els fins eren clarament tendenciosos i ha tengut por de no sortir-ne en la seva o de que sols donen patent de ben educats, correctes, serens i calmosos als elements oficials.

Noltros hem estat uns dels qui han excitat an els mestres d'escola catòlica a acudir tots al Congrés disjots a discutir amb el cap ben alt, però amb tota serenitat i correcció els temes i conclusions que posasen en perill els arrelats principis que informen l'ànima mallorquina. Se poden repassar els escrits nostros en referencia al asunte i estam segurs que d'ells s'en desprén tot lo contrari de allò en que se funda la comissió per perllongar el Congrés. Amb el seu acord s'ha presentat an els elements catòlics de Mallorca, adavant el restant d'Espanya com a ineducats, e incorrectes per aixó, contant-mos entre aquells i no creguent esser d'aquests, protestam enérgicament dels motius alegats per ella al acordar la suspensió.

I protestam també, com a mestres catòlics de que s'excluesquen d'un *Congrés nacional d'educació* als elements que no tenguen càrrec oficial. Aixó rebaixa a la nostra digna classe, a la qual ja molts motetgen de pedant, perquè amb aquesta exclusió mos allunyam dels elements que tanta influencia com noltros tenen en l'educació dels pobles i demostram creuermos els anies qui poden parlar d'assutos relacionats en la seua educació.

Si tots els elements que no tenguen càrrec oficial dins l'ensenyansa han de

ser exclusits del Congrés, que li canviïn el nom, que li diguin de 1.ª i 2.ª *ensenyansa, d'educadors oficials* o lo que es vulgui, però no *Congrés nacional d'Educació* perquè aqueixa te un cercol molt més amp e que el dels vidres de les ulleres oficials amb a que l'han mirada els Srs qui componen la Comissió.

Valga que'l plas senyalat novament per celebrar lo es prou llarg per tornar rectificar, com creim que ho ferán, o per suspendre-lo definitivament, lo qual convendria més si mos haguessen de fer donar un trist espectacle.

Un mestre

Mestres qui se belluguen

A l'alserós poblet de *St. Alqueria Blanca* s'hi celebrá en el mes de maig la festa del Sindicat Agrícola Catòlic i en ella hi prengueren part activa el mestre d'aquella vila D. Teodor Suau i el de Campos D. Pere J. Horrach Puig pronunciant-hi aqueix darrer un vibrant discurs.

***

La simpatica mestre nacional de Felanitx Sta. D.ª Apolonia Adrover el dia 31 de maig organís un viatge escolar entre les seues deixebles superiors. Visitaren Manacor i Artá. En la nostra vila anaren a veure «Les Coves», i visitaren St. Salvador, la Costura de les Germanes de la Caritat i l'escola 1.ª de nins. El viatge se feu amb automòvil.

***

Entre els discursos que en les respectives festes dels Sindicats Agrícoles Catòlics d'Artá i Capdepera se feren en les festes del mes de maig hei figuren el del Director de la nostra Revista, D. Andreu Ferrer, mestre de la nostra Vila.

***

També passáren a visitar les Coves d'Artá les alumnes del grau superior del Col·legi de Germanes Franciscanes de Petra dirigides per les seues profesores. L'excursió se feu en automòvil i de pas per Artá trescaren la vila i visitaren lo més vistós d'ella.

***

Els mestres se belluguen; ¡vaja si se belluguen!

Ortografia mallorquina

Hem parlat ja de les vocals *a, e, o*; ara mos queda parlar de la *u* i la *i*.

Sobre la *u* no direm més que es igual a la que usen els castellans tant en l'escriptura com en la fonética.

Convé, però, sebre que dius tota Menorca i en els pobles de Sóller i Capdepera i en moltes paraules els d'Artá i Sou Servera la *o* átona se pronuncia *u* com *ubrir, mun pare, furqueta, carru* per *obrir, mon pare forqueta, carro*. Tenguen en compte que en l'escriptura s'ha de posar sempre *o* i sols *u* quant per etimologia li pertochi.

La gran majoria d'escriptors moderns segueixen la nova norma d'escriure sempre *i* llatina tant si es conjunció (*i* tota sola) com si está formant síl·laba amb altres com a vocal. N'hi ha però qui segueixen l'antiga costum de usar la *y* grega però a poc a poc se va desterrant aqueixa costum i es va fent més general l'us de la llatina *i*.

Peró els mallorquins tenim un só intermedi entre *i* i *ll* que sustitueix en moltissims de casos a la *ll* catalana. Idó noltros som de parer de que en aquests casos s'ha de usar la *y* grega per distingir-la de l'altra *i* v. g. *senaya, paya maya* per *senalla, palla, malla*. Tenguem en conte però que aixó sols es en el llenguatge vulgar, v. g. en la transcripció de folklore, perquè en el llenguatge literari s'ha d'escriure *ll* i no *y*.

A. F.

Socials i Agrícoles

LA INCONSECUENCIA DEL SOCIALISME

Tots els qui estudian els moviments obrers actuals estan ben convençuts que una de les principals causes del mal-estar social es el desequilibri existent entre el consum i la producció.

L'excessiva concurrencia al mercat produeix sempre una baixa en el preu del article qui sobra. En canvi, l'excessiva demanda d'un gènere produeix una alsa en el preu limitada per la bossa del comprador i la seua necessitat pròxima o llunyadana.

Ara bé, quina es la causa d'aquell desequilibri?

Per el qui desapassionadament jutji i observi, no hi ha dubte que vagues contínuades, el constant moviment d'agitació produït i fomentat per els sindicalistes, i la disminució d'hores de feina, se tradueixen a la pràctica amb una minva considerable de producció i si afegim després l'aument de jornal amb la consegüent pujada de la manufactura veurem, que si no se retolamenta el treball mirant sempre a la col·lectivitat i no se destrueix l'ideal revolucionari del socialisme la vida del món se fa impossible.

Perque la vaga, quant tendeix a la consecució d'una millora justa, bé sigui un de cars, bé sigui un augment de salari mirant al sosteniment de la família d'una manera decent, propia de la dignitat humana i arregladament al estat i condició del obrer, avuy es admesa per tota la gent qui serva la plenitud del sentit comú, però la vaga sistemàtica, la vaga qui no te altre objecte que coartar la llibertat de patró, la vaga sostenguda per l'odi, la vaga per la protesta qui du en son interior la finalitat xorca d'enlairar els ganduls, aquesta no te raó d'esser, aquesta se ha de combatre i s'han de inutilisar els seus promotors.

Predicant germandat els nostres socialistes no pensen més que amb el seu ben estar perque, si fos d'altre manera, bé se preocuparien de que els companys d'altres ciutats, de s'altres pobles que consumeixen lo per ells manufacturat ho poguessin adquirir al més baix preu possible i de que tal cosa se conseguiria treballant, a mi no me cap dubte.

Però els socialistes no se contenten en promoure vagues per fins més o manco utòpics, no; ells mantenen un estat continuat de revolta sense cap fi concret com no sigui el de destruir la societat. Que persegueixen el millorament de l'obrer, es completament fals, i si no escoltau: No fa molt de temps se celebrà a Metz ciutat de la Lorena (frança) una setmana social catòlica i en ella se prengué l'acort de crear el «superjornal fam. i ar».

La conclusió aprovada aconsellava que tots els patrons catòlics d'una mateixa ciutat se reunissen i fundassen una Caixa comú en la qual cada un depositaria una determinada cantitat proporcional al nombre d'obers que empleas en les seues fàbriques, en les seues terres etz, amb la fi de que cada vegada que a un obrer li nesqués un fill, el patró tregués de la caixa la quantitat necessària per donarli un suplement de jornal.

Idó aquesta idea tan hermosa, tan bona per l'obrer que al aumennar la família veu també aumentades les seves necessitats; trobà, tot d'una, la més franca i decidida oposició per part dels redentors del obrer, dels socialistes i el Sindicat socialista de Bonbaix se distingí per la protesta violenta en contra del acort diguent en les seves propagandes que si aquell acort prosperava, els pares de família quedarien condemnats a morir de fam, perque els patrons per evitar l'haver de pagar, triarien els operaris fadrins.

En voleu més d'inconsecuencia? No se veu clar l'interés dels sindicats socialistes de que els obrers sufresquin sempre i odiïn a qui les vol i pot fer un bé?

FLORIANA

EL DERRER CONCURS DE BESTIAR

Francament jo no som dels optimistes qui han comentat el concurs de bestia darrerament celebrat a Ciutat. Jo no hi sé veure cap èxit. En la llista publicada en la premsa amb el follo d'l jurat hi veig un buit grandios, un de sert immens, an a que amb molta rahó la lectura de la llista va fer exclamar a un intel·ligent company que jni el Sahara!

I realment, la mitat dels premis no s'han concedits i els que s'han donat han recaiguts en un petit nombre d'expositors.

En el meu concepte aquets concursos no son pràctics, son exposicions més o manco vistoses sense cap finalitat. Avui tot lo que no sigui especializar les coses no te raó d'esser; per lo tant ja que sembla hi ha el propòsit de celebrar-ne periòdicament convé pendre noves orientacions mirant sempre al millorament de la nostra ramaderia.

El treball s'ha de encaminar a l'aument de la nostra riquesa ramadera, tria, d'puració, perfeccionament, introducció de rasses que siguin aptes per atendre a les diferents necessitats, treball, carn, llet, llana, etz. i cada concurs ha d'esser d'una determinada

especie i cada un s'ha de celebrar en el seu centre; en el poble aon està més desenrotlat aquell element objecte del concurs.

En quant an els premis, no me cap dubte que han d'esser grossos, perque si tan sols no paguen els gastós, com pòtesser que s'hipresentin concursos de pobles llunyans? I si el concurs es especial, més bo de fer es que els premis siguin de consideració, i els premis grossos, renumeradors, son un gran atractiu per el qui treballa.

Per altre part, els nostres ramaders se mostren molt retrets en aquets concursos. Jo visc a un poble dels grans de Mallorca en el qual un dels principals productes es el bestia i a miu absolutament vaig sentir a parlar del concurs; quant i més d'entusiasme per concórrer-hi.

Aquest retraïment, com totes les coses, té les seues causes. En primer lloc el caràcter dels nostres pagesos; ells no senten entusiasme per res fins i tot per lo que de més aproples interessa.

Preguntaulos per les seues guardes i tots vos contestarán que tenen lo millor; digau los que seria convenient se juntassin per atendre millor a les seues necessitats, an el seu perfeccionament i vos contesten amb la rialla del lleó se basten a si mateixos, l'esperit individualista té la classe dominada.

Per molts de pobles son els darrers agricultors qui entren dins els Sindicats Agrícoles. Fins i tot son egoistes, i dispensau l'expressió, tant sols no volen que el veïnat sàpiga com li van els negossis, per lo tant si no les treim d'aquest individualisme, inculcantlos l'esperit d'associació i l'esperit patriota fonament de tot el bé, poca cosa duran an els concursos.

Els premis en quant siguin remuneradors també poren ajudar qualca vegada.

La Mancomunitat Catalana, honra del Estat Espanyol, va iniciar per l'abril de l'any 1919 una serie de concursos comensant per el bestia bovi de rassa que va tenir lloc a Granollers. Per les condicions i l'èxit alcançat creg seria convenient pendrerne mostra i anarlos fent amb aquell patró dins Mallorca.

Joan de Binialgorfa

PROTECCIÓ AN ELS AUCELLS

Segons el conveni internacional firmat a París el 19 de Mars de 1902 i ratificat el 6 de Decembre de 1905, se prohibeix matar en tot temps i de qualsevol manera sigui els aucells útils a la agricultura, especialment els qui viuen de insectes, ni destruir els seus nius, ous i cries.

Folklore Balear

Es Vent Tramontana (Nort)

Es es vent més fort que's coneix a Menorca. Procedent de l'Atlàntic, (o de la Mar gran) replegat an el golf de Vizcaya, des de on es conduit pels Pirineus com per una mànaga o per una collada, es abocat dins el golf de Lyon, tot dret a Menorca. Dins el golf posa la mar furiosa, i dins Menorca romp tot quant troba. Es ben conegut al nord de Catalunya, d'ahont ens pervé es nom.

Es poble menorquí li diu *sa cea* (la vella)—*¡Ja bufa sa cea!*... diuen al fer tramontanada. I quan aquesta es disforja, diuen: *¡Com que s'hagin pactades totes ses vees!*...

An Es Mercadal se li diu *En Valent*; I an Es Mitjorn gran i an Es Mitjornet de Ses Ferrières se li diu *en mata-faves*, per ser els favars els sembrats que solen quedar més anorriats per sa ventada. Els pescadors de Mahó lo nomenen *en menja faves*, amb es sentit—diuen élls,—de que estant impedit per a pescar, en dies de tramontanada, no'ls queda altre remey que viure de faves; i gracies.

L'aforística en parla de *sa nea*: *Sa tramontana es camp enreca*, (desseca sa terra).—*Una tramontanada es una femada*, (es salpuig que alça engreixa sa terra,—no hi ha mal que per be no vengui).—*Tramontana morta*,—*ponenta sa posta* (a sa tramontanada segueix sa ponentada).—*Es Vent tramontana, que no mor es primer dia, dnra una setmana*.—*¡Piula-es xil lot real?*—ve temporal; (tramontanada) (1).

(1) Dita de pescadors de tramontana.

Sa gènesi, a sa nostra pàgina, es conta d'aquest modo: Es vent tramontana neix surtiut per un furat de roca, d'ella i d'ell ne tenen ansia un Vey i una Vea. Es Vey, que es molt fredulec, no vol que es furat de sa roca bufi; i sa Vea que es molt calorosa no té altre quina ra si no que bufi es furat de sa roca. En s'estiu es Vey comanda, i si no es per una euganada, per un descuyt, sa Vea no pot surtir ne amb la seva. Emperó, arribat s'hivern, an es Vey es fret el capdella, i s'arrufa an es peu de sa roca. Llavó sa Vea comanda, i p'es furat de sa roca hi passa bruyint, ta it n'vols tant na prenguis. es vent tramontana. Altres lo contenen sens parlar des furat de sa roca: diuen que es sa Vea qui bufa sa ventada, quand es Vey, enrevanant de fret, no pot fer li arrestir. Però així que arriba es bon temps de sa primavera, es Vey reviscola i li tapa sa boca a sa Vea.

I es conta que per tapar li es furat a sa roca, o sa boca de sa Vea, mentres bufa sa ventada, (per afinar sa font.) hi ha que anar hi amb un llum en cruces encés. i tapar es furat amb una flacada aplegada en quatre dobles. Valgui acó per un capítol d'*Ironia popular*.

Coincidint am s'obertura de s'Istme de Suez (1869) ses tramontanades mancaren; i passaren anys... una vintena...; sa ramera d'ets abres s'anava enredouint;... cada dia eren més els que creien que, al vent tramontana, ens l'havia pres es Canal de Suez... Però no fon així: torná a bufar am tanta furia que en poc temps recabalá jets anys passats... I encara li dura.

Práctiques per aplanar les ventades i sants advocats per

lliurar-se d'ell-s, si n'hi ha a Menorca no'ls conec. Que es tenen per un cástic ja'ns ho diu sa cançó:

Aigu, vos demaná'n, aigut
I vos, S'nyor, mns dau vent,
i ens girau ses espalles,
i feis com qui no mns sent!

Peró am tot i acó, an es poble menorquí no li falta certa conformitat, i el sentiu suvingut, en dies de ventada, que diu: 'es vent, quant bufa, alaba a Deu'.

Us enviy, estimat Director i amic, aquestes notetes de meteorologia popular, per si escauen be dins el *Folklore Balearic* que, am tant bon gust publicau dins vostre dematiner LLEVANT.

Francesc Albranca

Mitjorn gran, (Menorca) Juny de 1920

Jocs d'Infants a Mallorca

A Peuuet de St. Bernat

Entre allotets de quatre a vuit anys es molt corrent aquest joc que consisteix en fer un rot lo o una filera asseguts tots en terra amb ses cames allargades i es peus junts.

Un dia tocant els peus un per un:

*Oh peuuet de S. Bernat
Tu qui dins la veritat
layarem un pam i mig
de cap.*

S'ha de tevir en conta que no correspon tocar un peu a cada síl·laba sinó a cada una de les fortes, fins a la darrera de *layarém* desde la qual se toca un peu a cada una fins a *cap*. El peu aont acaba la cansó s'ha d'arrufar o retirar del rotlo.

Així se continúa fins que s'han amagat tots A cada unque li toca retirar ja els dos peus les donen un titol de Sants. Tu ets Sant Pere. Tu ets Sant Pau. etc etc.

Del Passat i del Present

Peste Llevantina

(Continuació)

«Quant se presentaven els símptomes prodròmics els metges recomenaven an els malalts la necessitat de fer lli, procurant fer-los suar molt prenguent begudes d'herbes corrents i estant sense menjar absolutament res. De vegades bastà això per disminuir la gravetat del mal fins a voltes per impedir que prenguéss forsa.

«Tot d'una que comensava el temps d'excitació el tractament no pogué sotmetre-se a un mètode uniforme perquè eren diferents les classes de indicacions que s'havien de complir i per lo mateix s'havien de mudar també els medis terapèutics segons el caràcter de la malaltia i el predomini dels símptomes.

«Quant de tot d'una hi havia senyes d'una reacció inflamatòria i l'atacat era sa i gras, el sangraven, procurant sempre tenir molta prudència en l'ús de tal remei perquè més prest o més tard sobrevenia la postració.

Estaven en dieta sense pendre altres aliments que brou lleugers i s'ancia d'arròs i brou de pa, i al mateix temps per calmar sa set s'usaven begudes refrescants. En la major part dels malalts s'empleà la hipocacuanà com a vomitíu per combatre l'estat de ventosi que se manifestava. A els malalts que tenien la pell seca i poc color an el cutis els donaven els excitants difusius més poderosos, com es ara l'acetat d'amoniac, i fins i tot l'alcàli volatíl en preparatiu apropiat.

«Al estat d'abatiment s'oposaven els tònics, la quina en coccio, l'extracte o tintura de la mateixa substància, brou i vi de forsa. El deliri i els salts de tendons se combateren amb antiespasmòdics. Els sinapismes ambulants i les cataplasmes emolients serviren moltes vegades de gran ajuda per combatre alguns símptomes.

«Algunes de les manifestacions simptomàtiques de la peste reclamaren medis especials: Els bubons de vegades se restanyaven, altres se tapaven amb tòpics emolients i quant era patint la fluctuació se xapaven i se procurava fer-ne sortir la matèria. Els antrax i carbuncles després de netejats i restanyats se curaven amb quina, lo mateix que la cangrena i les llagues amb pérdua de substància.

«Hi h gué metge (1) dins S. Servera que després de donar l'emètic an els seus les feia pendre oli comú en dosis bastant grosses, i les feia donar fregues de la mateixa substància per tot el cos i amb aquest únic remei molts curaven; però dins Artá, altres metges ensaiaren el mateix procediment empíric i l'higueren

ren de deixar dins pocs dies perquè amb els tònics curaven a més gran número d'atacats.

«De totes maneres el pla de curació que se seguí i que era el més racional, no donà sempre el bon resultat que se desitjava consignant el Dor. Lliteras en sos *Apuntes* que «en aquesta especie de malaltia l'art se veu en la majoria de casos obligat a confessar la insuficiència dels seus medis o s'ha de accontentar amb observar sa feixina».

«*Preservatius*.— Alguns sacerdots, metges, practicants, infermers i empleats, per alliberar-se del contagi, usaren alguns medis aconsellats en diferents èpoques. Consistien aquests en dur guants, vestits d'hule, untar-se tota sa pell amb oli d'oliva i altres preservatius que avui se considerarien ridícols. La experiència, desgraciadament, demostrà ben clar que no hi havia cap preservatiu per les persones que assistien an els atacs de la peste mortal. La millor profilaxis consistí en la estreta observança de les regles de la higiene, perquè la malaltia se prenia en tots els qui cometien abusos de qualsevol casta.»

CORDÓ SANITARI

Com ja hem dit anteriorment el Dor. D. Miquel Pascual fou enviat per la Junta Superior a Son Servera arribant-hi el dia 27 de maig el qual comunicà desseguida an aquella el seu parer sobre la malaltia reinant. La Junta immediatament donà ordres per veure de localisar el mal en els pobles llevantins qu'estaven ja atacats i manà establir els Llatzarets necessaris per la corantena i formar un cordó militar que enroldàs tots els pobles de la Comarca apestada.

Obeint les ordres superiors, el Dor. Pascual davant l'increment que dins Artá prenia la malaltia envià al nostre Ajuntament la següent comunicació que copiam literalment:—«Respecto de ser tres las clases de los moradores de esta y la de Artá, es decir de sospechosos, inficionados y convalecientes; y de haber la Superior Junta de Sanidad de esta Isla declarado corresponder la de esa Villa a la primera, se servirá esa Junta local de Sanidad, bajo la más estrecha responsabilidad, levantar el cordón, que la misma dispuso se formase y que se estableciese ayer para llevar a efecto la incomunicación de ésta con la expresada Villa de Artá, no sólo por exigirlo la justicia, sino también para que algunos facultativos residentes en ésta puedan pasar a esa a fin de tomar a tiempo las precauciones necesarias que se insinuaron ayer para contener el contagio desolador de que sin duda participa ya esa villa.—Son Servera 31 de Mayo de 1820.—Miguel Pascual

Segons sembla el nostre Ajuntament no hi podia consentir en que l'naques sen de cordonar fins an el punt de que el matí d'aquell dia se feu expedir a un dels

metges de la Vila una certificació de que Artá gosava de salut completa, pero no obstant se veu en diferents documents que en aquells dies ja el poble estava ple d'espant, terror i consternació pels estragos de l'epidemia.

De que no hi podia donar passada el nostre Ajuntament se veu en el següent ofici que feu de contesta al anterior:

Muy Sr mio: Habiendo recibido el oficio d. V. de hoy en que nos manda levantar el cordón digo a V. que por ningún estilo se levantará dicho cordón ni se admitirán los dos facultativos, ni ninguna otra persona que V. nos dice; quedando de nuestro cargo el reclamar facultativos a Palma para la seguridad de este pueblo; y en quanto a puntos de Sanidad se han tomado todas las medidas conducentes al efecto.—Dios gde. etc.—Artá 1 de Junio 1820.—(Va sense firma) Al Dor. en Medicina D. Miquel Pascual Comisionado.

Se veu, però, que prest reaccionaren les autoritats de la nostra vila, perquè davant els estragos de la peste el dia 2 de Juny se sotmeteren ja an els acords radicals de la Junta Superior de Sanidad de Palma que va encarregar la formació del Cordó al membre de la mateixa D. Tomás de Veri Brigadier de l'exèrcit el qual destinà al Coronell D. Josep Ferrer a Inspector General del cordó i jefe de la tropa.

El dia 4 de Juny estava ja format. Aquest consistia en una filera d'homos posats en sà i en lla, a certa distancia un de l'altre vetlant perquè no sortís ningú del terme dels pobles apestats. El Cordó general per incomunicar-los amb el restant de l'illa comensava a «Sa Punta d'en Amer» del terme de Manacor i acabava a «Sa Canova» devora Sa Colonia de St. Pere del terme d'Artá. La residència del Corter General era a Son Peretó, del terme de St. Llorens. De manera que's quatre pobles incomunicats eren: Son Servera, Artá, Capdepera i St. Llorens d'es Cardessar.

Ademés d'aquest Cordó general n'hi havia també altres particulars entre un poble i altre de's invadits, estant el nucli del d'entre Son Servera i Artá an el Coll de Son Catiu i el de entre Artá i St. Llorens en el Coll d'Artá. I el d'entre Artá i Capdepera a «Sa Creuveya».

Per de pronta era sols militar per el qual s'enviaren trescents homos amb guardes de sanidad i diputats. S'encarregà de la correspondència diària entre Palma i el Cordó a D. Rafael Vileña i D. Manuel Linaza. Per la ràpida comunicació i aportació de queviures se disposava de 40 cavalls mresquent citar la caritat del Cabildo Catedral de Ciutat que además de pagar de tot d'una 4000 reals pels primers gastos, destinà vuit mil reals mensuals p'el manteniment dels coranta cavalls que prestaven servici en el cordó.

(1) El Dor. D. Juan Lliteras.

Notícies i Comentaris

DIGAM-HI

LA NOSTRA

Amb una altesa de mires que les honra molt, els prohoms de la política local en la nostra vila D. Pere Moragues de Arcos i D. Pedro Morell d'Oleza han llansada a la opinió pública l'idea trascendental de rompre l'antiquat armassó dels comités polítics locals i crear una especie de *Junta de defensa* que dugués per únic lema: El bé moral i material d'Artá.

Es digníssima del més calorós elogi aqueixa iniciativa, que mos feim nostra per creure-la l'única que pot esveïr els odis i rencors que de la política solen derivar-se i l'única que podria fer fecunda la conjunció dels ideals, de les iniciatives i del treball de cada artanenc.

Amb la frissor de veure ja realitzat projecte tan hermos, mos permeten dir-hi la nostra opinió, no per posar cap til·la a l'idea, sino més be per presentar un mol·lo que l'informi, per proposar una organització que creim adequada an el projecte, perque sens dupte, de la forma que se li doni dependeix la seua longevitat o efemeritat. Que s'estudiïga per endavant l'idea, que se propagui, que's crei al seu entorn l'entusiasme popular, i que's procuri fer concebre an el públic fe i confiança an el projecte, però una vegada partits s'eviti a tota ultransa el fracàs ja que si el poble un dia perdía en ella la fe i la confiança, difícilment se li faria recuperar en cap altra nova institució.

Aquesta nova organització, al nostre entendre no ha de ser de cap manera una unió dels antics partits, perque per la més petita qüestió personal se desferia com una magrana. Ha de ser una Institució de caràcter social en la qual hi estiguin representades totes les classes, desde la més humil a la més enlairada, en la que tots els gremis, tots els oficis, tots els estaments s'hi trobin representats i que l'interés gremial i el be de la nostra vila siguin l'únic mòbil de ses determinacions i acords.

Ja que en una vila petita es di-

fícil la divisió en gremis perque colqún tendria un representant per uns pocs individus que constitueixen el gremi, millor seria, al nostre judici, dividir-la en classes socials que podrien ser les set que segueixen: 1.ª Propietaris grossos. 2.ª Propietaris petits 3.ª Classe mitja. 4.ª Persones de carrera. 5.ª Amos o pagesos. 6.ª Menestrals. 7.^a Jornalers.

De cada una d'aquestes classes s'elegirien deu individus—que s'hauria de procurar representasen tots els gremis de la classe—i aquests setanta formarien lo que se podria anomenar *Assamblea popular Artanenca* la qual se reuniria ordinàriament un pic en l'any i extraordinàriament quant se cregués precis. Aquesta Assamblea deliberaria durant una, dues o més sessions, les que fossen precises, sobre els projectes que se presentasen per l'Administració i millora del poble en tots sentits i elegiria un President general i un *Consell Permanent* que estiria format precisament per un sol representant de cada una de les classes anomenades i el qual estaria sempre en contacte amb l'Ajuntament i amb el batle i seria l'encarregat de complir i fer complir els acords de la Assamblea, com també podria dur a cap determinacions pròpies mentre no se separàs de la línia o pla trassada per l'Assamblea. De manera que formarien el *Consell Permanent* el President General i els sets elegits entre els representants de les classes populars, poguent l'Assamblea nombrar alguns assessors tècnics com el notari, el Rector, el jutge etc., per l'il·lustració del consell en els assumptes duptosos de cada una de les questions tècniques que se presentassen.

L'Assamblea seria elegida per primera i única vegada per una Comissió organitzadora formada p'els Presidents de les diferents societats artanenques i les tres autoritats civil, judicial i esglésiastica. Convocada i reunida l'Assamblea aquesta Comissió feria us de la Presidencia fins que l'Assamblea hagués aprovades les basses sobre que hauria de regir-se elegintse immediatament el

Consell Permanent el qual pendria desde tot d'una possessori i la direcció definitiva.

L'Assamblea i el Consell serien renovats cada quatre anys presentant aquest abans de cessar, una llista o proposta per la aprovació de la Assamblea de les persones que haurien de constituir l'Assamblea durant els quatre anys sigüents i sols podria deixar-se a la lliure elecció pública els representants d'aquelles classes que s'haguessen constituïdes en gremi o sindicat.

Aquesta es la nostra opinió sobre l'idea salvadora que proposen els distingits personatges que l'han forjada i creim no per esser nostra que modificada o arredonida, afegint-li o llevant-li lo que se cregués que hi faltava o de sobres, podria esser la base, el punt de partida del resurgiment de la vila que tots estimam.

LA REDACCIÓ.

DE SON SERVERA

Farà cosa d'un any que's fundà en aquest poble una associació religiosa anomenada «Congregació Mariana», que a pesar del poc temps amb que conta de existencia i de la hostilitat de que fonc objecte, de cada dia augmenta el número de congregants.

El dia 11 del pròxim mes de Juliol, si Deu hovol, la Congregació celebrarà solemne festa dedicada an el seu Patró, Sant Lluís Gonzaga, amb arreglo an el si-güent programa:

El dematí hei haurà missa de comunió general. A las 10, missa major. Predicarà un eloquent orador sagrat.

A les 3 i mitja, procesó, que recorrerà els carrers més cèntrics de la població.

Acabats aquests actes religiosos, en el «Centre» de la Congregació, tindrà lloc un acte literari, i acabat aquest, música i refresc pels congregants.

¡Envant, congregants! I que cap obstacle siga capaç de desviar-mos del bon camí emprès, convensuts de sa finalitat noble i patriòtica que perseguim.

D'Artá i sa Comarca

EN SENANTE A ARTA

CONFERENCIA

Segons notícies, aprofitant la venguda a Mallorca i a les Coves d'Artá del il·lustre orador i valent diputat Catòlic D. Manuel Senante les entitats socials Catòliques de la nostra vila l'han invitat a donar una conferència sobre questions socials. Es de creure que acceptarà i serà això un acontejament pel nostre poble que segurament acudirà en massa a sentir la veu del il·lustre capdill de l'integrisme espanyol.

FESTES

Amb gran esplendidesa s'han celebrades darrerament les festes de consuetut que anam a ressenyar amb tota brevedat per no permetrer-nos més extensió l'espai de que disposem.

DE LES FILLES DE LA PURÍSSIMA

Tengué lloc el dia 30 de Setembre. Se feu al matí una fervorosa Comunió general i un Ofici molt solemne.

Al capvespre se feu la processó acostumada de les Filles de Maria a la quen'hi assistiren unes set centes.

DEL CORPUS CHRISTI

En la diada eucarística la Iglesia parroquial celebrà la festa anyal del *Corpus* amb gran solemnidad passetjant triomfalment al capvespre a Jesús Sagramentat p'els carrers de la població, amb assistència de les autoritats i de l'Ajuntament.

* *

Al diumenge següent se va celebrar la festa del Corpus en el Convent dels PP. Franciscans amb un Ofici Major en el que la Capella cantà una de les hermoses Misses d'en Perossi i al capvespre també se feu una solemne processó amb el Santíssim. Cridaven ferm l'atenció els nins vestits de Sant que fa alguns anys hi assisteixen.

EL COR DE JESÚS

El divendres dia 11 a la Parro-

quia se celebrà la festa del Sagrat Cor amb una Comunió General a la que hi assistiren els nins i nines de les escoles i un ofici amb exposició Major en el que predicà per primera vegada el jove Pvre. D. Josep de la Jordana.

SANT ANTONI DE PADUA

Com els demés anys fou molt animada la festa que la Comunitat de PP. Franciscans dedica a St. Antoni de Padua Patró del Convent. El dissapte a vespre sortí a voltar la vila la hermosa carrossa cantant dins ella els nins i angelets l'Himne al Sant de Mossen Juan Aguiló.

Al endemà al Ofici Major que digué el Rt. Provincial P. Bartomeu Salvá i se cantà la Missa Eucarística d'en Perossi. Predicà les glories del Sant Mossen Antoni Grau. L'iglesia era plena a vessar. Al capvespre tornà a visitar la vila la carrossa entre una gran gentada—en vengué molta dels pobles veinats.

Al vespre en la plassa del Convent s'hi amollà un Castell de focs artificials i globos que amenisats amb la banda entretengué tota la vetlada a la gran multitud que allà s'arreglég.

Es digne de menció l'artística Capella que arreglaren i que fou visitada per la major part del poble. Enhorabona i molts anys.

El dia tretze d'aquest mes de matinata, entregà l'ànima a Deu després de cruel malaltia i ha guent rebut els Sants Sagraments l'amo'n Francesc Tous (a) de Morell. Que Deu l'haja trobat en estament de gracia i el retrobem en el cel.

Enviam a sa esposa i demés familia com a la mestra nacional D.ª Juana M.ª Salas germana política del difunt, l'expressió del nostre sentiment.

CRONICA DE CANOSTRA

METEOROLOGIA.—Durant la quinzena ha fet la major part dels dies humits, xalocosos, calor de dia, i fresca

a's vespres. Ha fet dues saons. La setmana passada plougé tot una nit i part del matí; pluja ivernenca, persistent. El dia de St. Antoni plougé aigo torrencial de les dotze a les dues i mitja. Les cana's i aceres no podien recullir-la de tanta qu'en queia.

AGRICULTURA.—Les aigues caigudes darrerament han arribades tart. Els grans ja no han pogut aprofitar-les. Els dies enboirats i humits han escaldat en part l'oliva que ha caiguda molt. S'anyada es tal i quina. I per pitjor ni els aubercocs ni les metles se paguen be. Les fruites han vengudes primerenques. Els demés anys per St. Pere revolten la figuera. Enguany per St. Antoni ja s'han menjades figues a voler, i lo mateix dels aubercocs i peres de St. Juan.

SANIDAD.—L'estat sanitari de la vila es satisfactori en general. No obstant hi ha alguns casos aïslats de febres i els cólics propis de la temporada.

DESGRACIA.—El dia de St. Antoni al dematí quant s'automòvil correu voltava el cantó de na Batllesa per retirar-se d'un carro s'acostà molt a la paret i com el mosso de l'auto, natural de Capdepera, estava damunt el pujador fou enclòs entre l'auto i la paret, rebent un fort cop que l'estamordí. Fou conduït al hospital. Venturosament no foren de gravetat les ferides rebudes. Al horabaixa fou conduït p'el mateix auto a Capdepera.

A ESTIUETJAR.—Son diferents ja les families qui venen per passar el temps estival. D. Juan Tous i familia s'ha traslladat a Calarrajada i D. Enrich Galiano i Esposa, han venguts de Barcelona. Les desitjam felis estada estival.

AUBERCOCS.—Els aubercocs enguany tenen poc preu. Se paguen de quatre fins a cinc pessetes. El Sindicat Agrícola n'empota i en el seu local s'hi nota gran moviment. També s'en empoten a can Pere Pereandreu i a Can Jaume de Sos Llulls.

ALTRA DESGRACIA.—El dia de St. Antonidurant la revetla amollaren globos i un d'ells s'encengué quant fou a quatre o cinc metres d'altura caiguent l'esponja encesa damunt sa cama d'un atlot d'en Jeroni Mo seriú, deixant-li una llaga de cremat.

Gran Colmado Artanenc d'en GUIEM BUJOSA (e) Ganancia

SE VENEN BONS I BARATO

Comestibles de tota casta, licor, dolces, galletes, etc., etc. ● Grandiós surtit e Perfumeria

Aquesta casa es s'única depositaria dins Artá del ANIS TUNEL

Fixau-vos be en sa Direcció: **CARRÉ DE PALMA 3 ARTA**

L'agencia Bujosa (e) Ganancia serveix amb esment, puntualitat i barato qualsevol encàrrec se li fassa per Ciutat i pels altres pobles de Mallorca

Despaig a Artá i **CARRE DE PALMA N.º 3** - Despaig a Palma: **ESTANC DES BANC DE S'OLI**

GRANDES ALMACENES

San José

DE

Vda. Ignacio Figuerola

Laneria	Zapateria	Pañeria	Bordados
Lenceria	Confecciones	Pañoleria	Tapicerias
Camiseria	Corseteria	Corbateria	Alfombras
Merceria	Sederia	Bisuteria	Perfumeria

ABRIGOS CAPOTES PALLIZAS IMPERMEABLES

Artículos para luto -- Géneros de punto -- Bastones
y paraguas -- Artículos de viaje

SASTRERIA - MODISTERIA - CAMISERIA

Mantas de Lana - Chanclos de Goma

Gran sección de Peletería

Ventas al contado-Precio fijo-Teléfono, 217--PALMA- *Esta casa no tiene sucursales*

La Fonda Randa, de Esteva

Carré de Palma, 48—ARTÁ

S'ES OBERTA FA POC. TOT ES NOU
I LLAMPANT. SERVICI ESMERADISSIM

Prontitut

SEGUREDAT I ECONOMIA

Ensaïmades i panets

En lloc se l'obee millós que a la

PANADERIA Victoria

ES FORN NOU

D'EN

Miquel Roca Castell

A sa botiga hei trobareu sempre pans, panets,
galletes, bescuits, rollets, i tota casta de pasticeria

TAMBE SE SERVEIX A DOMICILI

Netedat, prontitut i economia

DESPAIG Carrer de Palma 3 bis. ARTA

GRAN BOTIGA

D'EN

JUAN VICENS (a) JAN

Ven de tota casta de articles, comestibles, galletes, etc

ES REPRESENTANT DE SA PERFUMERIA

L. CACCIO

TE DEPOSIT DE MAQUINES DE COSIR

Paff i Ancora

Com també tota casta d'instruments musicals. Bandurries, Guiterres, etc.

Tip. Católica de Ferrer i Sureda-ARTÁ

DISPONIBLE